

Een droeve relatie tussen Moerassneeuwhoeders *Lagopus lagopus* en Giervalken *Falco rusticolus* in Oost-Siberië

Chris van Orden en Natalia Paklina

Het zal U bij het waarnemen van vogels waarschijnlijk net zo gaan als bij ons. Sommige waarnemingen, hoe klein dan ook, blijven onvergetelijk. Ooit vingen we bij ringactiviteiten op Texel een Kleine Vliegenvanger. Toen het beestje losgelaten werd, vloog het niet gewoon weg. Hij steeg op in de lucht alsof hij niets meer met de wereld te maken wilde hebben. Nadat het diertje met het blote oog niet meer was te zien, gebeurde hetzelfde nadat we hem in de kijker hadden. Steeds schiet dit gekke voorval in gedachten als we Kleine Vliegenvangers zien, recentelijk nog in de overwinteringsgebieden in India. Indrukwekkender was het volgende voorval.

In februari 1994 waren we in Tjerskii, aan de monding van de Kolyma in Oost-Siberië. Eigenlijk het verre Oosten van Rusland, zoals de Russen dit gebied noemen. We waren daar om te ervaren hoe authentiek de rendiervolkeren nog zijn. We hadden het geluk onderdak te vinden bij een van deze mensen, een Jakoet, overigens met een Russische naam, Wazzili. Vrijwel alle namen in het hoge Noorden zijn al lang gerussificeerd. Hij was eigenaar van honderden rendieren, in feite was het bezit van diverse families. Hij sprak met dieren met de daarbij horende mimiek. Vogelgeluiden kon hij op een meesterlijke wijze imiteren. Op een dag gingen we met hem de oogst van Moerassneeuwhoeders ophalen, die door middel van strikken hun einde hadden gevonden. Wonderlijk was het te ervaren op wat voor simpele wijze deze dieren werden gestrikt. Nabij lage wilgenvegetatie werden wilgentenen heggetjes gemaakt van hoogstens 30 centimeter hoogte. Deze heggetjes werden regelmatig onderbroken door kleine openingen van omstreeks 20 centimeter breedte. Als de Moerassneeuwhoeders deze heggetjes wilden oversteken, wipten ze niet over deze lage heggetjes, maar gebruikten ze de kleine openingen naar de andere kant. Met het noodlottige gevolg dat ze in een nylonstrikje liepen dat boven deze opening opgehangen was. Honderden Moerassneeuwhoeders worden in de lange winterperiode op deze wijze gestrikt.

In het gebied tussen Tjerskii en Androeskin jagen Giervalken in de winterperiode vooral op Moerassneeuwhoeders. Toen we de heggetjes inspecteerden, zagen we al van verre dat een boogje voorzien van zo'n strik was losgeschoten en enige meters verder terecht was gekomen. In de strik zat een vogel die met wijd uitgeslagen vleugels zijn einde had gevonden. Het was een Giervalk! Met een noodgang had het dier door een openingetje willen vliegen om Moerassneeuwhoeders aan de andere kant van het heggetje te verrassen, met noodlottig gevolg. Stijfbevoren hing de vogel in de strik. Het was 48°C onder nul. Wazzili maakte aan het voorval niet veel woorden vuil. 'Pech gehad', was zijn enige commentaar. 'Hoe vaak gebeurt dit',

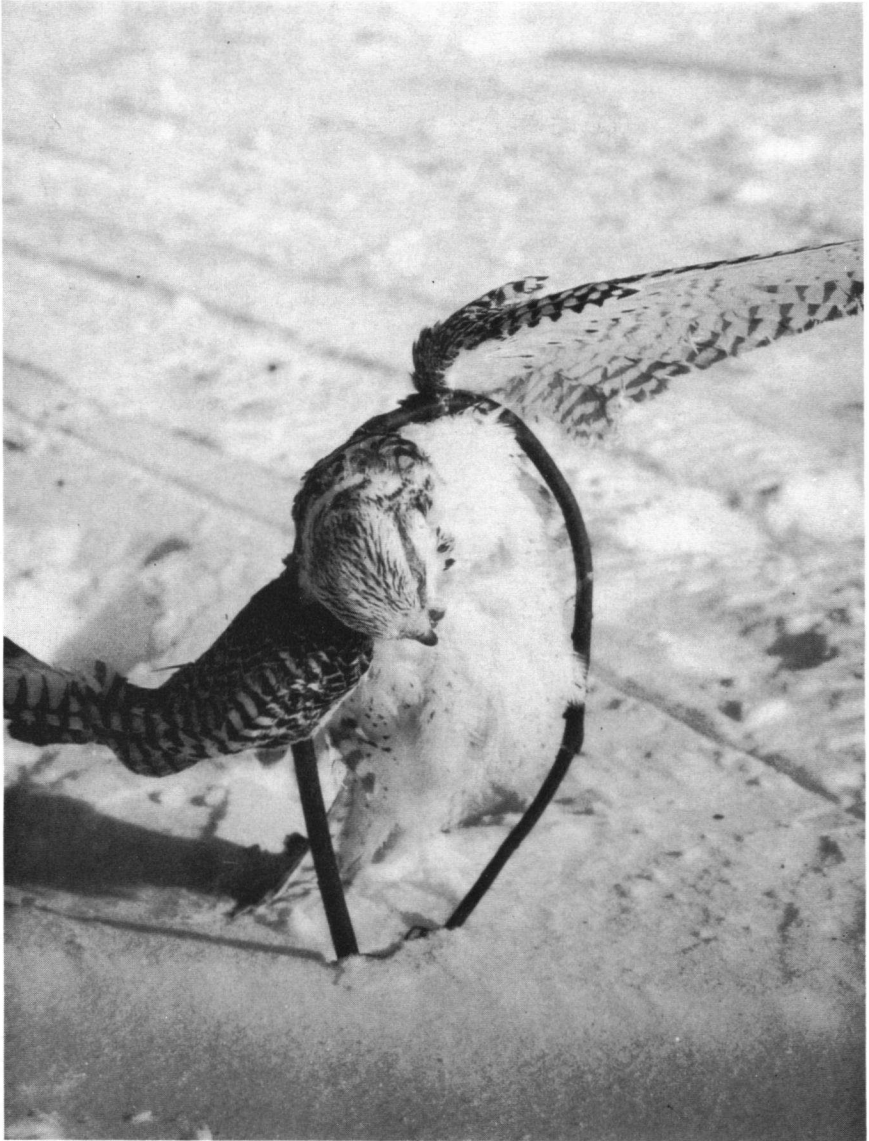

Foto. Gestrikte witte Giervalk, bij Tjerskii in de monding van de Kolyma in Oost-Siberië, februari 1994 (Chris van Orden). *Ensnared Gyrfalcon near Tjerskii (estuary of the Kolyma), eastern Siberia, February 1994.*

vroegen we hem. Bij hem kwam dat 1 tot 3 keer in een winter voor, maar in Siberië zijn er heel wat mensen die op dezelfde wijze Moerassneeuwhoenders vangen. Toch konden we ons na dit voorval niet voorstellen dat deze strikjes voor een vliegend projectiel als de Giervalk een serieuze doodsoorzaak zijn. We waren naar ons idee getuige van een incident.

In 1998 waren we weer terug. Nu in januari. Deze keer waren we te gast bij een andere rendierfokker. In dit geval was het niet een Jakoetfamilie, maar een Joekagierfamilie. Van dit mensenras, met een eigen taal, resteren nog maar ongeveer 700 personen. Weer waren we getuige van een haast identieke situatie als in 1994: opnieuw was een Giervalk het slachtoffer van een strik. Maar wat in feite nog dramatischer was: na dit voorval waren we de gast van 5 andere jagers die allen bekend waren met dit fenomeen! Zij wisten ook te vertellen dat Sneeuwuilen met enige regelmaat gevangen werden, maar de vangst van deze dieren verliep heel anders. Zij kwamen, om wat voor reden dan ook, met een poot in de strik en kwamen langzaam aan hun eind. In 1999, nu weer in februari, konden we met de belangrijkste jager van de Joekagierfamilie een tocht van enkele weken maken, per slede getrokken door 8 honden. Jacht was bij die tocht een belangrijk onderdeel. De 'jacht' bestond uit het controleren van vallen, maar ook uit het controleren en verzamelen van de oogst van strikken voor Moerassneeuwhoenders. Deze tocht zou menig natuurbeschermer tot tranens toe beroeren! Was Wazzili een dier, onze gids nu, een 23-jarige jongen, was in menig opzicht een beest, zo bunkerhard was hij voor de honden maar ook voor dieren die nog levend in de vallen zaten. Zonder enige emotie knuppelde hij ze dood. Smartelijk dierenleed zagen we bij een lynx, die al dagen met een poot in een val moest zitten. Het beest keek ons aan met een blik die recht door de ziel ging. Het leek of het beest om verlossing vroeg. Dat kreeg hij, maar hoe. Met de kolf van zijn geweer sloeg hij de lynx zijn hersens in. 'Wat een ploerten zijn mensen', schreeuwde één (C.v.O) van ons, uiteraard in het Russisch. Het maakte op Maxim, onze gids, niet de minste indruk, hij keek ons aan met een niet-begrijpende blik. In de vallen zaten met enige regelmaat ook Taigagaaïen die met een vloek opzij werden gesmeten. Maar in de strikken voor de Moerassneeuwhoeders, in totaal ongeveer 700, ook weer een Giervalk. Alle gevangen dieren werden bij terugkomst in een voorraadkamer gegooid. Wat daar in lag! Kemphanen, Roodkeelduikers, Parelduikers, IJsdikers, Regenwulpen en zelfs Grijs Ruiters. Zij waren allemaal in zomerkleed! Duikers als Roodkeelduikers zijn in de Jakoetse mythologie heilige dieren, nooit zouden ze in het verleden geschoten worden. Daarvan bleek nu niets! En toch, deze Maxim was een wonder. Een hardere jager, maar ook geen bedrevener jager, hebben we ooit gezien. Een hulpvaardiger gids, door dik en dun, was niet denkbaar. Door andere jagers werd hij de grijze wolf genoemd, een ieder roemde zijn hulpvaardigheid. Verheven waarheden, mystiek godsbesef, het was voor hem belachelijk. Ons gereis, dat in geld niets opleverde en alleen maar kostte, kwam hem absurd voor. Maar hem bezig te zien in een landschap, tot aan de rand van het herkenbare gereduceerd, regelmatig zelfs in het niets verdwijnend omgeven door een mist die nergens ter wereld zo dicht en koud kan zijn als in Siberië, was imponerend!

Er was geen enkel herkenningspunt, niets herkenbaars, toch maakte het Maxim niets uit! Het was of hij een feilloze biologische klok of boardcomputer had. Holland, niet bepaald een opwindende plek, kreeg na dagen en dagen van mist bij -50°C, het reliëf van een kuuroord, van een weldadig soort onbeduidendheid overigens. Deze Maxim werd een geheel ander persoon als het om persoonlijke contacten ging. Hij was dan een voorbeeld van waardigheid, tussen woord en daad bestond niet de geringste frictie.

In Jakoets, in het ecologisch instituut, was men niet onder de indruk van de slachtoffers onder de Giervalken. Hoe stropers te stoppen die jonge Giervalken naar Saoedi-Arabië wilden uitvoeren -voor krankzinnige bedragen- hield hen meer bezig.

Summary: The mortal link between Willow Grouse *Lagopus lagopus* and Gyrfalcon *Falco rusticolus* in eastern Siberia

During visits in February 1994, January 1998 and January 1999 in Tjerskii (estuary of the Kolyma) and in the region between Tjerskii and Androeskin in eastern Siberia hundreds of snares for capturing Willow Grouse were controlled. Local trappers construct low hedges (height 30 cm) of willow branches near dwarf willow scrub, leaving small openings of 20 cm width at regular intervals. Such openings are used by Willow Grouse. By doing so, they get caught by nylon snares. Apart from many other bird species, including Snowy Owls, in all three winters a Gyrfalcon was found ensnared. Apparently, the birds used the openings to attack Willow Grouse by surprise. A single trapper told that he accidentally ensnared 1-3 Gyrfalcons per winter. Five other trappers in the same region had similar experiences. As this method of trapping Willow Grouse is widespread in Siberia, it must add substantial mortality in a population already threatened by illegal trade in favour of falconry.

Adres:

Nederland: Doelenstraat 14, 1601 GL Enkhuizen

Rusland: ul. Aviamotornaia 15 kv.2, 111020 Moscow, Russia

E-mail: paklina@planet.nl